

УДК 378.811.161.2:316.454.5

КОМУНІКАТИВНІ АКЦЕНТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Грищенко І. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Популярність комунікативного методу зумовлена потребами сучасної людини швидко отримати певні знання, які б сприяли у навчанні, у побудові кар'єри, під час подорожей, у безпосередньому спілкуванні з носіями іншої мови. До процесу викладання української мови як іноземної залучаються сучасні методи навчання. Використання комунікативних акцентів при вивченні студентами-іноземцями сприяє результативнішому освоєнню мови, подоланню психологічних перепон, швидкій адаптації в новому соціокультурному середовищі.

Ключові слова: українська мова як іноземна, комунікативний метод, комунікативний акцент, інтенсивний курс, соціогуманітарне середовище.

Hryshchenko I. V. Communicative accents of studying Ukrainian as a foreign language. The article is devoted to the consideration of popular communicative method of teaching a foreign language. Such a need is conditioned by the desire of a modern person to quickly obtain certain knowledge that would contribute to the process of learning, the construction of a career traveling direct communication with native speakers of another language. It is important to note that learning Ukrainian as a foreign language involves modern teaching methods. It must be stressed that the use of communicative accents when teaching foreign students facilitates more effective language learning, overcoming psychological impediments, faster adaptation in the new socio-cultural environment. The communicative accents in the process of learning the Ukrainian as a foreign language can achieve the purpose which is to form communication skills, abilities to ensure an adequate process of obtaining and providing information in professional and everyday communication. The article emphasizes that in the process of learning Ukrainian as a foreign language, the method of immersion into the linguistic environment or immersion in the linguistic and cultural environment is used. However, in conditions of use of the Russian language it does not have a very positive effect on communicants. Only the process of creation the necessary communicative situations in which students can demonstrate their own knowledge will contribute to the disclosure of the students' potential. To summarise, due to its inactive character, this method stimulates the activization of the learning process participants, awakens the spirit of competition among the students of the group, the desire to demonstrate the best results in the subject, their own knowledge.

Key words: Ukrainian as a foreign language, communicative method, communicative accent, intensive course, socio-humanitarian environment.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Вихід України на ринок надання освітніх послуг сприятливо впливає на популяризацію української мови. З кожним роком кількість студентів з інших країн збільшується і, звичайно, виникає потреба у вивченні української мови для здійснення комунікації як на побутовому рівні, так і для отримання освіти. Методика викладання української мови як іноземної порівняно новий напрям, проте останнім часом набуває популярності, збагачується новими розробками, загалом оновлюється зміст навчання, відбувається орієнтація на передові напрацювання новітньої європейської та світової теорії і практики навчання іноземних мов і культур. З-поміж сучасних методів навчання іноземних мов на особливу увагу заслуговує комунікативний метод вивчення іноземної мови, який з'явився наприкінці ХХ ст. Його популярність зумовлена прагненням освоїти мову за короткий термін, не переймаючись поглибленими знаннями, необхідністю оволодіння мінімумом для буденного спілкування «тут і зараз», відтворення реального комунікативного процесу, домінування усного компонента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні принципи комунікативного підходу навчання іноземної мови відображено в роботах таких дослідни-

ків, як О. Біляєв, І. Бім, А. Михальська, І. Станкевич, Л. Струтинська, О. Кузнецова та ін. У розвиток теорії та практики цього методу для викладання української мови як іноземної мови розроблюють та визначають принципи С. Николаєва, А. Виселко, М. Тишковець, Н. Гальськова, Б. Сокіл, І. Ренчка, В. Перцева, І. Зозуля, О. Присяжна, Л. Солодар та ін.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є визначення основних компонентів використання комунікативного методу навчання української мови як іноземної.

Завдання дослідження: з'ясувати особливості використання комунікативного методу навчання української мови як іноземної; виробити стратегії використання комунікативного методу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес оволодіння будь-якою мовою є тривалим, трудомістким, а головне, індивідуальним. Курс української мови як іноземної передбачає вивчення фонетики, граматики та лексичного складу мови, поряд з теоретичним матеріалом акцентується на виробленні практичних навичок. Домінантним є функціональний принцип навчання. Студенти освоюють не лише базу іноземної мови, а й залучаються до процесу спілкуватися іноземною мовою на професійні теми, у ситуаціях повсякденного життя.

У результаті студенти-іноземці повинні розуміти співрозмовника, коректно будувати своє повідомлення у відповідь [3, 23].

Б. Сокіл вказує, що методика викладання іноземних мов у своєму арсеналі має значну кількість методів з різними ступенями поширення та різною теоретичною базою. З-поміж найпоширеніших він називає такі методи навчання: граматико-перекладний, усвідомлено-зіставний, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, усвідомлено-практичний та комунікативний [8, 14–15]. Саме комунікативний метод, який належить до інтенсивних, є найпопулярнішим та найрозповсюдженішим на сьогодні.

Для досягнення основної мети навчання іноземної мови – оволодіння мовою – варто обирати такі прийоми, які б активізували розумову, мовленнєву діяльність, стимулювали іноземців до комунікації. Науковці вказують, що основою іншомовної комунікативної компетентності є комунікативні уміння, розвиток яких неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного або писемного висловлювання. Проте знання лексичного і граматичного матеріалу ще не забезпечує розвитку комунікативних умінь. Необхідні навички оперування цим матеріалом, а також використання його для породження і розпізнавання інформації у визначених сферах спілкування. Неможливим також є розвиток комунікативної компетентності без відповідних соціокультурних і соціолінгвістичних знань, навичок і вмінь, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві [5, 24]. Це сприятиме поступовій інтеграції іноземного студента в соціокультурне життя України, зумовлюватиме подолання сприйняття української мови як чужої і формування сприйняття її з позиції *інакшої* (*не-чужої*). Таким чином відбуватиметься налагодження міжкультурної комунікації [2, 27], побудови гармонійного міжетнічного полілогу.

Важливо, що у процесі навчання української як іноземної для досягнення результату варто правильно розставити акценти при підборі дидактичних матеріалів. Наприклад, І. Ренчка зазначає, що вагомим у процесі використання комунікативного методу при вивченні української як іноземної є використання мовних та мовленнєвих вправ: цілеспрямоване, багаторазове повторення певних фраз, дій чи операцій. Дослідниця вважає, що «вони можуть мати характер тренування (мовні вправи) і називатися тренувальними (за зразком, за інструкцією, за завданням без докладних вказівок), підготовчими, первинними, елементарними або ж характер мовної практики (мовленнєві вправи) і називатися комунікативними, ситуативними, творчими» [7, 173]. Для формування комунікативних умінь та навичок зв'язного мовлення студентів І. Ренчка радить використовувати завдання, які спрямовані на розвиток діалогічного та монологічного мовлення. Зокрема, «серед завдань з розвитку діалогічного мовлення найголовнішими є такі: а) навчання студентів відповідати на запитання та звертатися до інших із запитаннями; б) вироблення навичок підтримувати розмову, продовжувати її відповідно до ситуації спілкування; в) формування вмінь будувати ді-

лог на запропоновану тему; г) засвоєння ввічливих форм спілкування, розвиток мовленнєвого етикету тощо. До завдань з розвитку монологічного мовлення належать: формування навичок зв'язно відповідати на запитання за змістом тексту, описувати малюнки, ситуації, дії, розповідати про події з власного досвіду, переказувати зміст текстів» [7, 177].

В. Перцева зосереджує увагу на активному залученні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. На її думку, занурення у телекомунікаційний простір сприятиме подоланню психолінгвістичних труднощів засвоєння іноземної мови за допомогою безпосередньої комунікаційної діяльності з носіями мови. Дослідниця вказує, що для формування комунікативної компетентності студентів-іноземців важливим є свідоме і відповідальне ставлення до процесу навчання, вміння самостійно опрацьовувати матеріал та постійно повторювати вивчене, що позитивно впливає на процес запам'ятовування [6, 130]. Дійсно, нині в інтернет-мережі представлено значну кількість цікавого матеріалу для вивчення та закріплення мовного матеріалу (онлайн тренажери, тематичні сайти, тексти і музика українських народних та сучасних пісень тощо).

Л. Євдокімова-Лисогор зазначає, що базовим положенням комунікативного методу навчання іноземних мов є те, що процес навчання відтворює безпосередню модель комунікації, наближену до реальної. Цей метод навчання мовленнєвої діяльності спирається на такі «п'ять принципів: 1) принцип мовленнєво-розумової діяльності; 2) принцип індивідуалізації при керівній ролі особистісного аспекту; 3) принцип функціональності; 4) принцип ситуативності; 5) принцип новизни» [4]. До вказаних принципів М. Тишковець додає ще 6) принцип інтерактивності – навчання відбувається «у групах, оскільки в умовах групової взаємодії між студентами утворюється спільний фонд інформації про досліджуваний предмет, яким вони користуються разом» [10, 41]. Так само на ситуативності як важливому елементі у процесі використання комунікативного методу, яка є стимулятором мовленнєвої діяльності студентів та сприяє розвитку їх мовленнєвих навичок, наголошує Н. Білан. У результаті студенти набувають комунікативної компетентності – здатності коректно та доречно користуватися іноземною мовою в конкретній мовленнєвій ситуації. «Тому навчальною метою комунікативного методу є оволодіння комунікативною компетенцією. Комунікативна компетенція включає в себе такі складові компоненти, які слід формувати та розвивати у студентів немовного вищого навчального закладу: 1) лінгвістичний – це знання правил словотвору, правопису, лексики та граматики; 2) соціолінгвістичний – це навички адекватної комунікації в межах певної соціальної групи; 3) соціокультурний – це знання з країнознавства; 4) текстовий – це вміння розуміти, інтерпретувати та продукувати письмові тексти за професійним спрямуванням; 5) прагматичний або стратегічний – це вміння розуміти і вживати висловлювання відповідно до комунікативних намірів того, хто говорить, та конкретної ситуації спілкування» [1, 152]. Саме комунікативний метод забезпечує

вдосконалення навичок усного мовлення, студенти долають свій страх зробити помилку. Недоліком, на її думку, є те, що якість мови залишається поза увагою, комунікативна компетенція досягається доволі швидко. Цей метод є цінним, оскільки спрямований на саморозвиток та самовдосконалення особистості, сприяє розкриттю її резервних можливостей і творчого потенціалу [1, 152–153]. До позитивних моментів комунікативного методу, на думку дослідників, належить зосередження уваги на навчання говорити та сприйняття мови на слух. До негативних моментів відносять: використання фраз-кліше, небагатий лексикон, велика кількість граматичних помилок [9]. У процесі навчання формування комунікативних умінь і навичок у студентів-іноземців викладачі користуються сучасними методами і прийомами, поєднуючи та комбнуючи їх, послуговуючись класичними методами для забезпечення необхідного рівня надання знань у сучасних закладах вищої освіти України.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Комунікація, окрім функції інформаційного аудіо обміну, передбачає активне залучення надлінгвістичних компонентів. Під час навчання здійснюється міжкультурна комунікація, у процесі якої відбувається розуміння співрозмовниками одне одного, збігання культурних, етнічних,

морально-етичних кодів, правильне тлумачення певного культурного тексту, адекватна інтерпретація отриманої інформації [2, 27]. Комунікативні акценти у вивченні української мови як іноземної дозволяють досягнути поставленої мети – сформуванню комунікативного знання, умінь, навички для забезпечення адекватного процесу отримання та надання інформації у професійному та побутовому спілкуванні. У процесі навчання української мови як іноземної найкраще сприяє метод занурення в мовне середовище або ж занурення в мовно-культурне середовище, де відбувається безпосереднє знайомство з культурою і побутом, мовою, тоді як в умовах використання російської мови не зовсім позитивно впливає на інкомунікантів. Тож створення необхідних комунікативних ситуацій, у яких студенти можуть продемонструвати власні знання, за необхідності ліквідувати прогалини в освоєнні певного мовленнєвого матеріалу, сприятиме розкриттю потенціалу студентів. Завдяки своєму інтенсивному характеру цей метод стимулює до активізації самих учасників навчального процесу, пробуджує дух змагальності серед студентів групи, прагнення продемонструвати кращі результати з дисципліни, власні знання. Подальші розробки цього методу сприятимуть покращенню результатів, які можна отримати у процесі навчання української як іноземної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан Н. Комунікативний метод навчання іноземних мов студентів немовних ВНЗ / Наталія Білан // Молодь і ринок. – 2012. – № 5 (88). – С. 149–153.
2. Грищенко І. В. Формування вторинної мовної особистості у процесі вивчення української мови як іноземної / І. В. Грищенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – 2018. – № 1 (39). – С. 67–70.
3. Зозуля І. Основні сучасні методи викладання української мови як іноземної (досвід викладачів кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету) / Ірина Зозуля // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2014. – Вип. 9. – С. 22–27.
4. Євдокімова-Лисогор Л. А. Комунікативний підхід щодо вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / Л. А. Євдокімова-Лисогор. – Режим доступу : http://confcontact.com/2013_06_07/15_Evdokimova_Lisogor.html
5. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика : [підруч. для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів] / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / [за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
6. Перцева В. А. Формування комунікативної компетенції під час викладання української мови як іноземної / В. А. Перцева // Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах : [мат. Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 6 квітня 2018 р.)]. – Х., 2018. – С. 129–131.
7. Ренчка І. Викладання української мови як іноземної: формування мовної і мовленнєвої компетентності / Інна Ренчка // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2014. – Вип. 9. – С. 171–179.
8. Сокіл Б. Методи вивчення української мови як іноземної та їх характеристика / Богдан Сокіл // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – Вип. 2. – С. 14–18.
9. Станкевич І. Є. Переваги і недоліки комунікативного методу у викладанні іноземної мови студентам ВНЗ [Електронний ресурс] / І. Є. Станкевич, Л. В. Струтинська. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2012_05_25/11_stankevich.php
10. Тишківцев М. Використання комунікативного методу вивчення української мови як іноземної у медичному ВНЗ / Марія Тишківцев // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2013. – Вип. 8. – С. 40–48.